

NATIONAL LEVEL & PEER REVIEWED PUBLICATION

CHAPTER IN BOOK

गुरुमाउली पब्लिकेशन्स

MARCH -2022 ISSUE NO- 01

THEME: COVID-19 IMPACT ON INDIAN SOCIETY

**BOOK
LAUNCH**

ISBN.NO.978-93-82962-14-4

CHIEF EDITOR

DR.DEOMAN SHRIKRUSHNA UMBARKAR
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY
LATE. V. KART'S COLLEGE, ROHANA
TAH. ARVI DIST. WARDHA (M.S.)
Email-deomanumbrkar2014@gmail.com

EDITOR

PROF.RAJENDRA MUDDAMWAR
DEPARTMENT OF POL.SCIENCE
SHRISHIWAJI MAHAVIDYALAYA, RAJURA

GUEST EDITOR

DR.NAGNATH MANURE
DEPARTMENT OF ECONOMICS
SHRISHIWAJI MAHAVIDYALAYA, RAJURA

34	ग्रंथालयाचे आधुनिक रूप शुभम संजीव मासुरकर	158 to 161
35	कोहा या ओपन सोर्स ग्रंथालय व्यवस्थपन आज्ञावलीचा एक अभ्यास मनिषा मुरलीधर उईके	162 to 165
36	महाविद्यालयीन ग्रंथालयामध्ये वापरण्यात येणाऱ्या क्यु आर कोड बदल —एक अभ्यास हेमलता डुके	166 to 170
37	कोरोनाचा शिक्षणावर झालेला परिणाम डॉ. सुधाकर वि. भुयार डॉ. सुधाकर वि. भुयार	171 to 173
38	कोरोनाचा वैवाहिक जीवनावर झालेला परिणाम डॉ. जनार्दन काटकर	174 to 176
39	ज्ञान स्रोत केंद्र — विद्यापीठ ग्रंथालयाचे आधुनिक रूप मुग्धा मनीष राजनकर	177 to 181
40	ज्ञानगंगोत्री त्रैमासिकाचे आशय विश्लेषण (जून २०१९ ते मे २०२१) कु.रजनी विजय रुखमोडे	182 to 189

ज्ञान स्रोत केंद्र — विद्यापीठ ग्रंथालयाचे आधुनिक रूप

मुग्धा मनीष राजनकर

MSW, M.LIB., SET (LIS)

सहाय्यक प्राध्यापक

ग्रंथालय आणि माहितीशास्त्र विभाग

कमला नेहरु महाविद्यालय, सक्करदरा, नागपूर

Mo. No. 9423688848

Email – mugdharajankar@gmail.com

सारांश —

प्रस्तुत संशोधन लेखात महाराष्ट्रातील वेगवेगळ्या जिल्ह्यात असलेल्या ज्ञान स्रोत केंद्रांचा वेब आधारित माहितीद्वारे परिचय करून दिलेला आहे.

किवर्ड — विद्यापीठ ग्रंथालय ज्ञान स्रोत केंद्र, महाराष्ट्र

ज्ञान स्रोत केंद्राची संकल्पना उद्देश आणि कार्य :-

आजच्या आधुनिक युगात ग्रंथालये नुसती ग्रंथालय म्हणून ओळखली जात नाही तर त्याला ज्ञान स्रोत केंद्र, ग्रंथालय अध्यापन केंद्र असे नविन नाव प्राप्त झाले आहे. याचे मुख्य कारण म्हणजे ग्रंथालयातील कामकाजात संगणकाचा शिरकाव आणि त्यासोबत त्याला मिळणारी आंतरजाळ्याची सोबत सध्या स्थितिचा विचार करता आज विविध विद्यापीठ ग्रंथालयांना ज्ञान स्रोत केंद्र ही संज्ञा प्राप्त झाली आहे. याचे कारण पुर्वी पासून ग्रंथालयाचा जो अर्थ लावला जायचा त्या अर्थाने आजची ग्रंथालये फक्त ग्रंथ अधिक आलय येवढ्या पुरती मर्यादित राहिलेली नाही तर ग्रंथालयात येणाऱ्या उपभोक्त्याला वाचलेल्या ग्रंथातून ज्ञान प्राप्त व्हावे आणि एक सुजाण व्यक्तीमत्त्व घडावे या दृष्टीने ग्रंथालयाला आधुनिक साधनाची जोड प्राप्त झालेली आहे. त्या सर्वातुनच आजची ग्रंथालये हे एक ज्ञान स्रोत केंद्र बनले आहे. डॉ. एस. आर. रंगनाथन यांनी ग्रंथालय शास्त्रासंदर्भात जी पाच सुत्रे मांडली आहे त्या सुत्राने देखील आज नविन रूप धारण केलेले आहे. त्या सुत्राचा उल्लेख आपण पुढील प्रमाणे करू शकता.

१. ज्ञानामुळे व्यक्ती सृजनशील बनतो. त्यामुळे ज्ञान हे उपयोगाचे आहे.
२. प्रत्येक उपभोक्त्याला हवे ते ज्ञान मिळायला पाहिजे.
३. प्रत्येक ज्ञानाचा उपभोक्ताकडून उपयोग व्हायला पाहिजे.
४. ज्ञान स्रोत केंद्रातील कर्मचारी वर्ग व उपभोक्ता यांचा वेळ वाचविला पाहिजे.
५. ज्ञान स्रोत केंद्र हे एक वर्षिष्णू केंद्र होय.

ज्ञान स्रोत केंद्राचा मुख्य उद्देश मुद्रीत आणि ई-संसाधने उपभोक्त्यांना उपलब्ध करून देणे, याचा ज्ञान प्राप्ती करता वापर करणे आणि भविष्यातील पिढीसाठी ज्ञान आणि सर्जनशील ज्ञानाचा संग्रह टिकवणे आणि जतन करणे हा आहे.

१. महाराष्ट्रातील ज्ञान स्रोत केंद्रांचा परिचय :-

अनु. क्रं.	ज्ञान स्रोत केंद्राचे नाव	संकेतस्थळाचा पत्ता	विद्यापीठांची स्थापना	ग्रंथालयांची स्थापना	ज्ञान स्रोत केंद्राचे संचालक
१.	मुंबई विद्यापीठ, मुंबई	mu-ac-in/knowledge resources center	१८५७	१८८०	डॉ. नंदकिशोर मोटेवार
२.	जयकर ज्ञान स्रोत केंद्र, सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे.	www.lib-unipune.ac.in	१० फेब्रुवारी १९४९	१९५०	डॉ. नागेश लोढे
३.	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद	bamu-ac.in/knowledge resource centre		१९६६	डॉ. धर्मराज वीर
४.	बॅरिस्टर बाळासाहेब खडेकर ज्ञान स्रोत केंद्र, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.	www.unishivaji.ac.in	१८ नोव्हेंबर १९६२	२४ ऑक्टोबर १९८१	डॉ. नमिता खोत
५.	संत गाडगे बाबा ज्ञान स्रोत केंद्र, अमरावती विद्यापीठ, अमरावती.	www.sgbaukrc.ac.in	१ मे १९८९	१ मे १९८३	डॉ. मोहन खेरडे